

XXVI.

MÁRCZIUS 15-ÖDIKE.

Emlékezés. Tartotta *Hindy Árpád* a márcz. 15-diki ünnepélyen.

Gme átvisszük e nemzeti nagy ünnepünket a második ezredévbe, hogy mindaz, a mit az első márczius 15-dikének hajnalán hirdettünk, világitó fáklyául szolgáljon az utánunk jövő nemzedékeknek.

Ma 48-nak épp 48-ik évfordulóját üljük. Biztató jel, hogy a nemzet kegyelete nem lankad, hanem mintha évről-évre nagyobb lelkesedéssel, fokozódó buzgósággal ünnepelné a nagy napot. Alig lehet ennek más magyarázata, mint az az általános érzés, hogy a márcziusi eszméket még nem birtuk mind megvalósítani, s ünnepelésünknek fenntartjuk az érezbe vésett programot.

Eljön az az idő, s hogy minél előbb eljőjön, munkálkodnunk kell rajta, a midőn a márcziusi eszmék teljes diadalát fogjuk ünnepelni, s a midőn sem a test-

vériség, sem az egyenlőség nem lesz többé üres szóbeszéd, hanem nemzeti létünkben gyökeret vert valóság.

Mikor a sajtószabadságot, a törvényelőtti egyenlőséget, a közös teherviselést s az urbéri viszonyok megszüntetését kimondottuk és törvénybe ígtattuk, kiterjesztettük ezt a haza minden polgárára nyelv és nemzetiségi különbség nélkül.

Hogy mint értették a kivivott szabadságoknak mindenkire kiterjesztését azok, a kik a márcziusi eszméért küzdöttek, elég, ha hivatkozunk Táncsics Mihálynak, a márcziusi emlékezetes napok ez egyik főalakjának szavaira:

»Polgárok — írta ő az általa szerkesztett »Munkások Ujsága«-ban — bármilyen sorsuk és nyelvük legyenek; bárminő vallást tartsatok: *magyar* országban laktok; ez hazátok; magyar polgárok vagytok, habár családi tüzhelyetek mellett horvátul, oláhul, vagy tótul beszéltek is; egyenlően szabad, magyar testvérek vagyunk, mert a magyar törvényhozók terjesztették ki a szabadságot mindenkire egyaránt; a királyhágóntuli vagy volt erdélyi románokra úgy, mint az adriai tenger felé lakó horvát ajkuakra, vagy a Kárpát-alji tót nyelvű testvéreinkre; a köztünk megtelepedett német nyelvű polgár teljesen magyarnak vétetik; nincs e hazában egyetlen ember is, ki iránt a törvény kivételt tenne csak azért, mert más nyelvet beszél; a törvény semmit más nem kíván, csak azt, hogy az országos igazgatásban, törvényhozásnál mindnyájuk könnyebbségére egy közös nyelv legyen — s természetesen a magyar,

mert Magyarország polgára vagyunk — különben bábélzavar volna.»

Igy irt Táncsis a Munkások Ujságában, mely mellesleg megjegyvezve a szocziálizmust is magyar nemzeti alapra fektette s nem a kozmopolitizmusra.

Megadtuk tehát a szabadságot mindenkinek, s felajánlottuk vele a testvériséget, nem várva érte egyebet, mint a közös haza iránti hűséget és a testvéri érzelmek viszonzását.

De — fájdalom! — ezt nem értük el. Idegen befolyások folyton szitották köztünk a félreértést, s ezért nem volt eddig elé erőnk arra, hogy a márcziusi programot a maga egészében megvalósítsuk.

Azonban él bennünk a hit; él az Erős meggyőződés, hogy ki fogjuk vivni azt a célt, mely a márcziusi napok hősei előtt lebegett. Vagy megértének, a kik eddig vonakodtak és elfogadják a nyujtott testvérjobbot, s velünk együtt küzdenek tovább a nemzeti állam megerősödéseért és felvirágzásáért, vagy a magyar faj erejével és szívósságával, mégis győzni fogunk s biztosítjuk e sokat hányatott nemzet fennmaradását a második ezredévre.

A szabadság, testvériség és egyenlőség maradjanak továbbra is legfőbb fegyvereink. Lehetetlen, hogy fegyverekkel diadalt ne arassunk. Benne foglaltatik ebben az, hogy mindig a jog és igazság alapján maradjunk, vagy a hogy Kossuth mondotta, mikor az ország bensejében tapasztalt nemzetellenes törekvések kerültek szóba: a magyar nemzet férfias önérzettel s komoly,

de magát lealázni nem engedő méltósággal lépjen fel, jobbában a törvénynyel, baljában minden kitelhető méltányossággal. De azt nem tűrheti el, hogy ellenséges törekvések esetleg még az állam javaiban és oltalmában is részesüljenek.

Akkor mondotta Kossuth azt is, hogy »oly nemzet ellen támadni fel, mely minden jogait és szabadságait nyelvre való tekintet nélkül testvériesen megosztotta a haza minden polgárával, — oly cselekedet, melyét méltán kell hálátlanságnak nevezni.« És mondotta még azt, hogy »a magyarnak a románnal és a románnak a magyarral testvéries egyesülésében van mindeniknek boldog jövője, nem pedig, ha az egyik el hagyja magát ámtatni a másiknak elnyomására, mert akkor oly fegyverhez nyul, melylyel magát is sujtja.«

*

E rövid kitérésre különben, mely talán nem is illik egészen ünneplésünk keretébe, inkább a mi erdély-részi, több tekintetben különleges helyzetünk ragadta tollamat. Ne tagadjuk, hiszen hiába is tagadjuk, hiszen hiába is tagadnók, hogy mi itt sok másképp érzünk és látunk, mint éreznek és látnak a Királyhágón tul.

Oda át bizonyos kicsinyléssel kezdettek beszélni az ugynevezett nemzetiségi kérdéstről, s ránk akarták fogni, hogy mi csak rémeket látunk. Most talán már más belátásra jutnak. Nem rémeket láttunk mi, csak megmondottuk azt, a mi igaz, hogy a kiegyezés óta másként és többet kellett volna tenni a nemzetiségi

kérdés megoldására. Nem koncessziókat értünk, mert például olyan koncessziókat, minőkről a román tulzók programjai beszélnek, soha meg nem adhatunk, de értünk sok egyebet, a mit nem kell bővebben magyaráznunk annak, a ki gondolkozni szeret. Ezek közt az egyebek közt helyet foglalhatott volna a román egyházi és iskolai viszonyok nagyobb figyelemmel kísérése, ne mondjuk ellenőrzése. Ez a nagyobb figyelem és ellenőrzés akkor is hasznunkra válhatott volna, ha nem haladja tul azt a mértéket, melyet az állam a többi felekezetekkel szemben gyakorol.

A románok közt az izgatók nagyobb fele az egyházi körökben keresendő. Ismét Kossuthot idézem, a ki már 1848-ban észrevette, hogy a románok közt a papság egy része politikai kormány is. Nem lehet politikai dolog, -- ugymond Kossuth -- a melyek elintézésébe valamely román püspök vagy lelkész be ne folyjon. Ha ezen urak felfognák, hogy nem az a hivatásuk, hogy politikai kormányt képezzenek, hanem a népet erkölcsössé és miveltebbé neveljék, akkor sok dolog másképpen állana; mert *minden népnek állapota rossz karban van, hol a pap több mint nap s hol az egyszersmind politikai hatalmat is gyakorol.*

Kossuthnak ez a mondása, azt hisszük, ma kétszeres igazság.

*

Ugynevezettnek mondtam az imént a nemzetiségi kérdést. Mert hát Kossuth mondta, hogy soha szó job-

ban elferdítve és félreértve nem lett, mint ez, hogy: nemzetiség. E szónak visszás felfogása vagy kiszámított eltorzítása egyik leggonoszabb eszközzé lett a zsarnokság kezében a szabadság megrontására. Az Egyesült-Államok népe közt sok millió angolul beszél, mások francziául, mások németül, spanyolul, sőt dán, svéd és ind nyelven is; de azért az Egyesült-Államok népe: nemzet, még pedig egy s nem több nemzet.

Nem egyedül a nyelv teszi a nemzetet, kiált fel Kossuth. Az érdekek közössége, a történelem közössége; a jogok és kötelességek közössége, s főleg az intézmények közössége az, mi összefüzi a népeiséget, mely bármint különbözik tán nyelvre nézve, s bármennyire külön és külön fajhoz tartozik, de egygyé van forrva a mindennapi érintkezés által, egygyé kereskedése és házi ipara által, egygyé még hegységeinek láncolata s kisebb-nagyobb folyóinak rendszere által; még a föld által is, melyben azon ősök hamvai porladnak, kik ugyanazon mezőn véreztek el, ugyanazon érdekért: a dicsőség, vagy a nyomor közös örökségeért... igen! mindez befoglaltatik a nemzet fogalmában. Nem lehet tehát a nemzet fogalmát azonosítani a nyelv fogalmával.

*

De ha itthon saját »testvéreink« nem is értettek meg mind, örök dicsőségünk marad, hogy Európa nyugata megértett. Tagadhatatlan, hogy 1848. márczius 15-dikével léptünk be a civilizált népek so-

rába, vagy legalább attól a naptól kezdve vett tudomást rólunk a mivel Európában, mint felvilágosodott, szabadságszerető és számot tevő népről. Ez a tisztelete nem szünt meg, sőt inkább fokozódott 1849-diki leveretésünk után is. Nem halhat meg az a nemzet, mely olyan hősiességre volt képes. Ez volt a szabadságharcunkat annyi rokonszenvennel kísért nemzetek véleménye.

Nem is halt meg. Az akkor kiontott drága vérral vettetett meg alapja mindannak, a mit azóta ki tudunk vivni, s az a drága vér lesz alapja mindenha a nemzet jövő nagyságának.

Kossuth gyönyörűen irt arról a lelkesedésig fokozódott rokonszenvről, melyet »névtelen félisteneink« világszerte felköltöttek, s arról a fájdalmas részvétről, melylyel a magyar nemzet meg nem érdemlett bukása s bukására következett mártiromsága az emberiség szívét megrázkódtatá.

Deák Ferenczhez 1867-ben intézett nyílt levelében pedig ezeket írta Kossuth: »A magyar nemzet életrevalóságának óriási revelációja 1848—49-ben — melynél a sikerhez csak egy kissé több kitartás hiányzott — annyit minden esetre eredményezett, hogy ugy a hatalmak politikájában, mint a népek érzelmeiben, nemzetünk még bukásában is azon öncélú, életerős tényezők közé lőn sorolva, melyekkel az európai történelem fejleményeinél számolni lehet, számolni kell.«

Maradjunk is hivek a márcziusi eszmékhez, mert vannak ám sokan, a kik untalan a 48-at hordják szájukon, de cselekedeteikkel folyton árulást követnek el 1848 szellemén és a márcziusi eszméken. Ezek közönséges jezsuiták, a kiknek a 48 emlegetése csak eszköz, míg céljuk egészen más. Nagyon, de nagyon kívánatos, hogy a magyar nép idejében felismerje őket s ne üljön fel ámitásaiknak. Épp a közelmúlt eseményeiből kifolyólag van okunk e figyelmeztetésre.

Nem szabad, hogy a márcziusi eszmék biztos talajáról lelépjünk, mert ha bármely irányban is engedünk a valódi liberalizmus amaz alapelveiből, melyekre 1848 márcziusában a nemzet zöme esküt tett, megszakad a következetesség vas gyűrűje, melyen belől maradvá annyiszor győztünk, elvesztjük a morális erőt s elvesztjük az európai közvélemény becsülését is.

Márczius 15-dike legyen a mi talizmánunk, s ezt tartsuk azok elébe, a kik el akarnak bennünket tántorítani, s alkura csábitanak annyi mindenféle czimen.

A ki márczius 15-dikét ünnepli, az ünnepli a szabad eszmék diadalát, s ez eszmék egymás lánczolatában alkut nem türnek.

A márczius 15-dikén proklamált 12 pontnak negyedik: »Törvény előtti egvenlőség polgári és *vallási* tekintetben.« S mégis hányan vétettek az e pontban foglalt nagy elvek ellen, mikor azok végrehajtásáról volt szó! S hányan megtagadták még Kossuth Lajost is, mert a valódi szabadelvűség kérdéseiben taktikázni nem akart! Nem átallottak öregségi gyengeséget emle-

getni, holott Kossuth semmit egyebet nem tett, mint a mit nemcsak 1848-ban, hanem egész életén át vallott és hirdetett.

*

De most nyugodjunk meg. A második ezredév küszöbén hallgasson el minden keserűség, minden fájó visszaemlékezés. Ünnepeljünk együtt mindnyájan ezen a szent földön, melyet annyi vér áztatott, s melyet annyi küzdelem árán tartottunk fenn. Hálával és kegyelettel kell emlékeznünk azon őseinkről, kik véruket ontották az idők folyamán rájuk rontott német és cseh, török és tatár ellenében, de nem kevesebb hálával és nem kevesebb kegyelettel kell emlékeznünk azokról, kik a kor intő szavát megértve, meggyújtották előttünk a szabadság fákláját, hogy kivezessenek a sötétségből, melyben már-már elvesztünk volna, s a kik szintén vérökkel pecsételték meg nemes küzdelmüket.

Sok, sok van még hátra, a mit ki kell vivnunk, el kell érnünk. De az ő kiömlött véruk élteti ma is a magyar nemzetet, s az ő lelkesítő példájuk és önfeláldozásuk bátorítás lesz mindig a jövő elmaradhatlan küzdelmeiben. Mi nagygyá, erőssé akarjuk tenni e nemzetet, mely hivatást teljesített és hivatást fog teljesíteni ezentúl is itt Európa keletén. De hogy nagygyá tehessük, az egyetértésben kell keresnünk és megtalálnunk rá az erőt.

Erre az egyetértésre figyelmeztessen bennünket mindenkor: Márczius 15-ötödike. Mert egyetértés nél-

kül, Tompa Mihály mondása szerint, mint oldott kéve hull szét nemzetünk. Az örökös visszavonás, gyanusítás és gyűlölködés kiölheti belőlünk az összetartozás érzését.

A szabadság, egyenlőség, testvériség legyen mindig jelszavunk.